

magvát. A modern mozgalom jelszava alapján az volt, hogy ne csaljunk s oktalanul ne imitáljunk nemes anyagot silánnyal — s ebben mindenki egyetért. De ezt kissé burkolton: anyagszerűségnek nevezték el, s ebből a nem egészen szabatos fogalomból burjánzott ki a formák anyagszerűségének teljesen tarthatatlan elve.

Szóval az anyagszerűséget ma már nem fogadhatjuk el formamegszabó, hanem csupán azon szűkített értelmében, hogy egy silányabb anyag ne akarja a nemesebb anyag látszatát kelteni, ha más, művészeti ok nem készíti erre.

De erősebb művészi akaratnak az elv még ebben a szűkített értelmében sem állhat ellen. A zseni szabadon választja anyagát, s ha habarcsból kőfalat utánoz, mint azt a XVIII. század nagy barokk építései oly gyakran tették, a szükségszerűség meggyőző erejével tud hatni. A csalás ott kezdődik, ahol az anyagcserének nincs művészi indoka: szóval a tehetésteleneknél, a művészietlen kliséembereknél. Ezekre törvény az anyagszerűség elve, mert legalább kiáltó ízléstelenségektől visszatartja őket, s mert nekik szükségük van az elvek mankójára. A művészetek terén minden elv relatív; egyedül a tehetség abszolút érvényű.

KÜLFÖLDI KIÁLLÍTÁSOK: BOROSZLÓ. LIPCSE. PÁRIS. GAND.

A BOROSZLÓI EMLÉKKIÁLLÍTÁS

Az utolsó négy-öt esztendő folyamán a kiállítási ügy terén a vezetést teljesen Németország ragadta magához. Nemcsak Németországban rendezték a legtöbb kiállítást ez idő alatt, hanem a német kiállítások voltak azok, amelyekben mindig nyilatkozott meg valamely vezető gondolat, amelyek nem elégedtek meg minél több anyag bemutatásával, hanem rendszert árultak el, amely egy határozott cél szolgálatában áll.

Ezt mutatja az idei boroszlói kiállítás is, amelyet a napoleoni háborúk, különösen az 1813. évi német szabadságharc emlékére rendeztek, amely Boroszlóból kiindulva a lipcsei népek csatájában kulminált és szövetségeseeknek Párisba való bevonulásában jutott a fináléjához. A háború megindulásának emlékei Boroszlóhoz fűződnek és a város révén ragadta magához a kiállítás és a jubileumi ünnepek rendezésének dicsőségét.

Magáról a kiállításról e lap hasábjain beszámolni tulajdonképpen nagyon nehéz, mert messze áll attól, hogy par excellence iparművészeti kiállítás legyen. Mégis a modern iparművészeti főrekvések olyan mértékben jelentkeznek a kiállítás minden részletében és ha nem hivatalosan is, annyi kapcsolata van az iparművészettel, hogy le kell szögezni az ezen irányban történt kísérleteket és elért eredményeket.

A sajátképpen kiállítást, vagy ha úgy tesszük, a központot, mely körül az egész kiállítás csoportosul, egy 56 teremből álló épület alkotja, amelyben a rendezők összehordottak minden megszerezhető, ami az 1813. évi háborúra és általában a napoleoni korszakra vonatkozik. Ez a csarnok igazában hatalmas relikviagyűjteménynek, vagy nem

állandó jellegű múzeumnak tekinthető, melyben külön-külön termek vannak szentelve a porosz királyi háznak, a szövetséges fejedelmeknek, Napoleonnak, az egyes államoknak, a szövetséges és francia hadseregnek, a száz év előtti idők kulturális és művészeti életének. Önmagában azonban ez az épület, bármily érdekes is az anyaga, nem lett volna elég egy nagy kiállítás számára. Keretről is kellett tehát gondoskodni és keret gyanánt megcsinálták a kertművészeti kiállítást, ebben viszont a szabad színpadot és a temetőművészeti kiállítást, tárlatot rendeztek a sziléziai

Székesfővárosi Iparrajziskola. Üvegfestők osztálya.
Tanár: Kölber Dezső.

képzőművészek alkotásaiból és megépítették a Jahrhunderthalle-nak nevezett ünnepélyek csarnokát, a világ legnagyobb hangversenytermét.

Hol azonban itt az iparművészet? — kérdezhetné valaki. A felelet az, hogy benne van magában az egész kiállításban. Maga az a körülmény, hogy a történelmi csoportban nem elégedtek meg a kor katonai, politikai emlékeinek bemutatásával, hanem bemutatták annak kulturális életét és ezen belül iparművészetét is, eléggé mutatja, hogy a rendezők átértékelték az iparművészetnek nagy fontosságát és jelentőségét. Két termet az üveg, porcellán és ezüst műipara foglal el. —

A túlnyomó rész Sèvresre és Berlinre esik. Az Alt-Wien kultusza e korban már hanyatlani kezdett és Meissennek első virágzása is elmúlt. Rendkívül gazdag az a porcellángyűjtemény, amelyet a braunschweigi múzeum bocsájtott a kiállítás rendelkezésére. Egy másik terem az empire korának vas műiparát mutatja be. Franciaországon kívül különösen Berlin és Gleiwitz van igen szépen képviselve gazdag váza-, gyertyatartó-, kispasztikai, éremstb. gyűjteménnyel. Érdekes az empire korának nőruha- és kézimunka-gyűjteménye is, — egy többé-kevésbé ismeretlen fejezet az iparművészet történetéből. Ezekhez csatlakozik a XIX. század elején oly kedvelt miniatűrök gyűjteménye, amelyben képviselve vannak a franciák közül Isabey, Aubry, Antissier, Bouvier, az osztrákok és németek közül pedig Lieder, Dähling, Jägermann, Kühne, Junge stb. Igazán teljes képet azonban az empire korának iparművészetéről azok a teljesen berendezett egykorú szobák nyújtanak, amelyek közül Wrede hercegnek 1815-ben Párisban készült szalonja a legkiválóbb. Ez a szoba az empire korának egyik legszebb iparművészeti emléke.

Mindezek bele vannak illesztve a történelmi kiállításba, azon kétségtelenül helyes elvből kifolyólag, hogy egy kornak rekonstruálása csak úgy lehet tökéletes, ha adjuk azt a miliőt is, amelyben, az illető kornak az emberei tényleg éltek és dolgoztak. Az iparművészeti szempontok dominálnak azonban a történelmi csoporton kívül is. A modern kertművészet iparművészeti jellege kétségbevonhatatlan, már pedig ez a kiállítási területnek igen jelentékeny részét ez foglalja el.

Székesfővárosi Iparrajziskola. Plasztikai rajzosztály. Tanár: Imrey Ferenc.

A gyakorlati érzékű németek ezúttal igen ügyesen jártak el. Megcsinálták a kertművészeti kiállítást, amelyet állandó parknak fognak megtartani a jövőre is. A nemzeti ünnep révén összecsoportítják egész Németországot Boroszlóba és egész Németországgal fizetnek meg azt a hatalmas és igazán művészi szempontok szerint berendezett parkot, amelyet Boroszlónak ajándékoznak. Nálunk kivágják a liget fáit, ha kiállítást csinálnak, ők a kiállítást használják fel, hogy új ligetet, kertet ajándékozzanak a városnak. Kiváló érdekessége ennek a kertművészeti kiállításnak a történelmi kertek bemutatása. Egykorú feljegyzések, kerttervek alapján megcsinálták a Karolingok korának kertjét, egy lovagvár kertjét a XV. század elejéről, rekonstruálták Scholz Laurentius fűvészkertjét a XVI. század végéről, bemutatták a reneszánsz, a barokk és az empire korának kerti kultúráját. Mind tökéletes és teljesen korhű a maga nemében. Tudunkkal az első kísérlet a kertművészetnek történelmi alapokon való bemutatására,

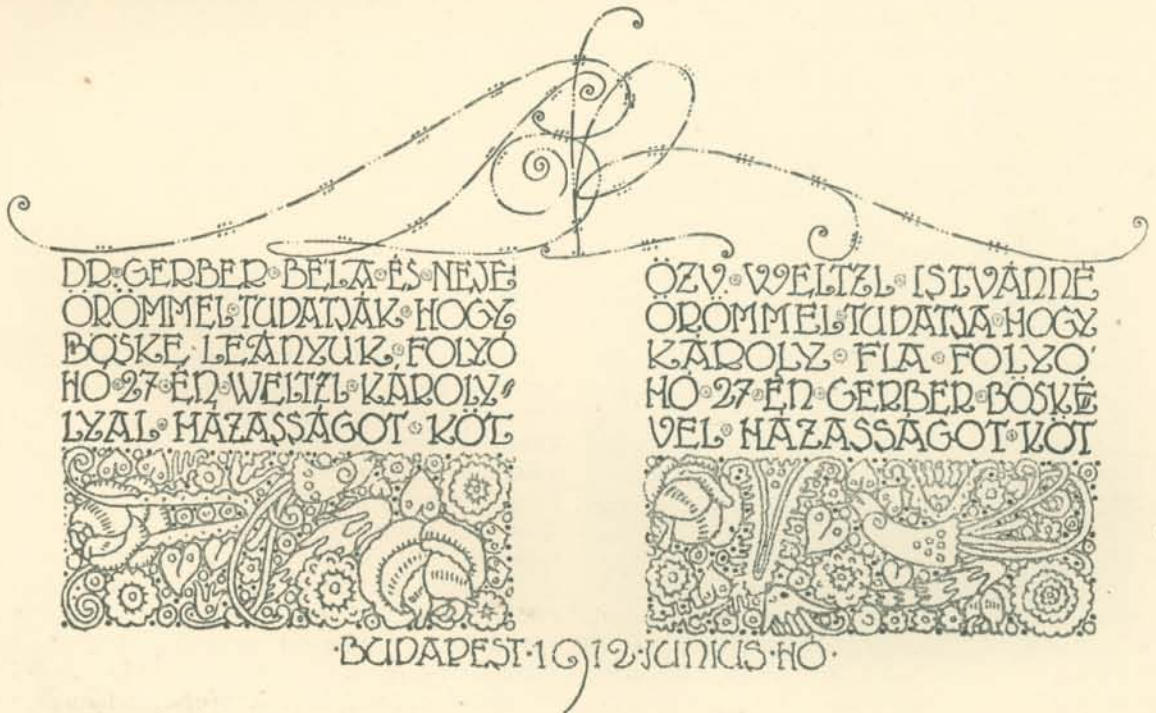
A modern kertművészetet egy más céllal hozták kapcsolatba. Németországban az utolsó évek folyamán mindenütt fellendült a családi lakóházak és kertvárosok létesítésére irányuló mozgalom — magának Boroszlónak is igen szép kolóniája van családi lakóházakból —, a modern polgári kerteket ilyen családi házak bemutatásával hozták kapcsolatba. A „Brockauer Einfamilienhaus Baugesellschaft“ és a „Vereinigte Werkstätten für Kunst im Handwerk“ együtt néhány igazán szép családi házat mutattak be, teljes berendezéssel, a kertajtótól az utolsó evőeszközökig. A propagandának ez a legbeszédesebb módja, az igazán kész ott-

honok bemutatása pontos árak megadásával. Ebben a németek az amerikai szisztemát követték, de azt a maguk módja szerint tökéletesítették és részleteiben is kidolgozták.

Önmagában szép, de kissé különös, hogy éppen ezzel a kiállítással hozták kapcsolatba a temetőművészet bemutatását. Bántó hatása nincs ugyan, mert félreesik a kiállítás főépületeitől és árnyas fák veszik minden oldalról körül, de mintha mégsem illenék bele egy jubiláris ünnepekkel kapcsolatos kiállítás derűs keretébe. A rendezés okát másban nem is kereshetjük, minthogy a temetők művészetének egyik ipari gócpontja Németországban éppen Boroszló és a rendezők a kínálkozó alkalmat fel akarták használni ennek megismertetésére. A temetőművészeti kiállítás nem nagy, de igen ízléses és instruktív jellegű. Urnacsarnoka, sírkögyűjteménye, temetőtervei és modelljei, melyeket csaknem egész Németországból gyűjtöttek össze, új művészeti törekvéseket árulnak el. Az egész azt a benyomást kelti, hogy az egyenruházott parcella-temetőktől visszamennek a ligetekhez, az egyenkint elhelyezett sírokhoz, amelyek igazán szimbolizálják a nyugalmat, anélkül, hogy a mai tömegtemetők nyomasztó hatását váltanák ki az emberből. Változás van a formákban is. A nagy, pompázó, arannyal túlhalmozott síremlékeket egyszerű, bensőségebb, de egyúttal művészibb jellegű emlékek váltják föl; itt is tapasztaljuk, ami a művészet számos

ágában végbement: a visszatérést az egyszerű, de művészi kéz által megnevesített népies formákhoz. Összehasonlítás szempontjából érdekes a régi sziléziai falusi temetőnek és a modern városi sírkerteknek egymás mellett való bemutatása, mert tanulságos példáját szolgáltatja, hogy az előbbi a maga naiv természetességében is mennyi megtermékenyítő gondolatot szolgáltatott az utóbbi számára.

Szantszándékkal utolsónak hagytuk a kiállítás leghatalmasabb alkotásának, a Jahrhunderthalle-nak az ismertetését, minthogy ez önmagában is megérdemelné a vele való foglalkozást. A Jahrhunderthalle tulajdonképpen állandó jellegű csarnok, amelyben a kiállítás tartama alatt ünnepeket rendeznek, azután pedig megmarad hangversenyteremnek. Rettenetes nagy, formáiban a régi asszír épületekre, vagy Dosé fantasztikus váraira emlékeztető alkotás, amely azonban szerkezetében, építésében teljesen modern. Az egész köralakú épület egyetlen kupola, a világnak ezidőszerint legnagyobb masszív kupolája. Anyaga a legmodernebb anyag: a vasbeton. Arányairól fogalmat adhat, hogy a kupola átmérője 67 méter, míg az eddig legnagyobb kupoláé, a Szent Péter templomé csak 45 méter. Magassága 40 méter, a csarnok teljes átmérője 95 méter. Az egész épület 13.300 négyszögletes területet fed be és tízezer néző számára van benne hely. Orgonája

szintén legnagyobb a világon, 185 hangja, 2 harangjátéka, 13 transzmissziója és 14.119 sípja van. Az épület Berg építészeti tanácsos tervei szerint készült. Egy nagyarányú reliefen kívül — szintén betonból van —, mellőzve van az épületen minden aprólékos dekoratív elem, kizárólag a tömeg és a legegyszerűbb forma az, ami a hatás elérésére van hivatva.

Ugyanezt lehet tapasztalni a többi kiállítási épületeken is. A történelmi stílusok utánzásától, a kiállítások szokásos Juvara épületeitől eltekintettek és lemondtak a kiállításokon oly divatos anyaghamisításról, gipsz, aranyfesték alkalmazásáról. Egyszerű lesimított falak, hatalmas oszlopok, nagy ívek, egy-egy kupola, minden betonból, ez a boroszlói kiállítás stílusa. Talán kissé hideg, amit csak némileg enyhít a még fiatal ültetvények zöldje, de kétségtelenül célszerű, és ami építészeti szempontból a legfontosabb, van benne nagyságra törekvés és erő. Építészeti szempontból így a németek új utat mutattak a kiállítások számára. Amit alkottak nem hiba nélkül való, ki fogja hívni a kritikát, de mint kísérlet föltétlenül figyelemreméltó és bizonyos, hogy a követők nem fognak elmaradni.

Tonelli Sándor.

A LIPCSEI ÉPÍTÉSZETI KIÁLLÍTÁS

Mióta a nagy garral hirdetett kiállítások nem az erők összemérésének bemutatói, hanem csak valamelyes idegenforgalmi intézmény szerepét töltik be, sokat veszítettek hitelükből és vonzóerejükből. Az idén is panaszzal a gentiek, kiállításukat nem igen látogatja közönség, jó lenne előbb bezárni. A bécsiek pedig épp ellenkezőleg még egy évre meg akarják hosszabbítani az Adria-kiállítást, hogy így fokozzanak le valamit a deficit számoszlopából. Legtöbbet vesztek azonban a németek a lipcsei nemzetközi építészeti kiállításukkal, jó időre megintgatták a komolyan veendő tárlatokba vetett hitet. Nagy internacionális építészeti kérdéseket adtak fel önmaguknak anélkül, hogy arra meg is tudták volna felelni.

Lipcseben a monumentumláz ölt el mindent. Emléket emeltek a kőnek, vasbetonnak és a vasnak. A követ a Völkerschlachtdenkmal képviseli. Igaz, hogy a magva ennek is vasbeton, de úgy felöltöztették kőbe, hogy a konstrukciós anyagából egy csipetke se látszik ki. A falazat kőkockái közt van kilencméteres is. S a szobrász Metzner pedig ugyancsak nagyra növesztett Titánokat és Riffereket faragtatott ki egyiptomiasan lesíkozva, némelyik eléri a 15 méter magasságot is. Kár, hogy a berlini Rheingold-vendéglőben ugyanazok a figurák egyhuszadléptékben csokoládészínűre

pácolt fába faragva szintén láthatók, Ez nagyban profanizálja a monumentálisra törekvő erőlködést; amit hajlandó az ember kijelentésnek venni, arról kívül, hogy csak hangosabban elmondott frázis.

Talán a kő nyelve zavarta meg a Völkerschlachtdenkmal művészeit, kötelezőnek tartották maguk számára a miszticizáló nagyozást. A vasbeton ezzel ellentétben modernebb feladatnak látszott s írásban és szóban nagyban kötötték is az elvet a karóhoz, hogy ezzel az új anyaggal ők mutatják meg, miként kell elbánni. A beton anyagához nem kapcsolódik romantikus érzés, nincs is története, se multja, — csak jövője. Ezek után a Kreis-féle Betonhalle-től legalább is azt vártuk volna, hogy az lesz a betonstílus képviselője. Ahelyett kaptuk a római Pantheon variánsát dór oszlopokkal, kazettás kupolával, párkányokkal s szabályosan díszbe boruló füzérekkel, vázakkal és rozettákkal. A düsseldorfi jeles építész így csak azt mutatta be, hogy vasbetonból mindent lehet csinálni. Úgy önthetem a kavics, vas és cement keverékét, mintha építész rakta volna össze, vagy szobrász keze faragta volna meg. Ez lehet praktikus, tűz- és vízellenálló, — de nem stílus. A Betonhalle — melyet a lipcseiek a vasbeton emlékezetére állandónak fognak megőrizni — anyagából a jellegzetes szürke színen kívül semmiféle új benyomást nem viszünk magunkkal.

Annyit láttunk tehát, amit egyébként úgyis tudtunk, hogy a vasbetonnal minden építési anyagot lehet pótolni és minden történelmi ízlést lehet imitálni, de hogy annak mi a sajátos formanyelve, eredeti sajátosságai és lehetőségei milyen alakban jelentkezzenek — az még ezután is megoldásra váró feladat. E ponthoz Berg Breslauban sokkal értékesebben szólt hozzá.

A lipcsei kiállítás harmadik programpontjának illusztrációja a vaspalota, vagy amint ők hivatalos büszkeséggel nevezik: „Monument des Eisens“. A kecses Eiffel-torony óta egész sereg hídfő, pályaudvar, daru stb. képviseli a mérnöki szellemességgel megszerkesztett vasépítészeti esztétikát. Velök szemben a lipcsei vasmonument se újabbat, sem szebbet nem mond. Sőt, ha a vasművet látható algebrának vesszük, akkor a lipcsei vascsarnok nem árul el annak értelmi szépségéből semmit. Nyolcszögben felállított vassínek, három emeletre szöktetve, piramisszerűen, üvegfallal béleelve s a tetején egy arany golyó. Mindez nem függ össze sem a külső tömeghatással, sem a belső téralkotás gondolatával. Nem látszik meg rajta a vasanyag költői matematikával feldolgozott karcsú lendülete.

Szerencsés volt addig a vas, míg külön stílust nem akartak keresni a számára s meg-

járta a vasbeton azzal, hogy születésétől fogva mindjárt „stílusosan“ akarták kezelni. A lipcei kiállítás a hellenizmus kosztümjét tukmálta a vasbetonra. Oszlopokat rak oda dekorációnak, hol nincs mit és miért tartani s még a biedermeier-háztetőkről is tympanonok ásítanak le a jámbor nézőre. Itt még baj van. A technika már diadalmaskodott, de az építészet még nem ismeri ki magát.

Igaz ugyan, hogy az építészeti kiállítást elsősorban az épületei után kell megítélnünk, de nagyon igazságtalanok lennének, ha a lipcei kiállítás pavillonjaiban összehalmozott tervek, modellek, keresztmetszetek, statisztikák, gépek, anyagok, képek és iparművészeti holmik mellett szó nélkül elsurranánk. A dolgozó Németország imponáló képe bontakozik itt ki. Nem elég szakszerűen, nem eléggé az építészetre vonatkoztatva — főleg pedig az osztrákon kívül jóformán semmit sem nyújtva az internacionális építészetből, mégis szédítő magaslatban a mi országunk kulturális viszonyaihoz mérten. Amit a szász Heimatschutz a vidéken szervez s amit a hamburgi középítészeti hivatal a nagy városra nézve véghez vitt, az példaképpel lebeghet előttünk minden időkre.

Az építészettel összefüggő művészetek, különösen pedig a lakásberendezés és az iparművészet, nagyon mostoha elbánásban részesültek a lipcei kiállításon. Semmi olyant nem láttunk, amit a drezdai Werkstätte-ben, vagy a nagyvárosok jobb és rosszabb kirakataiban már ne láttunk volna. Ebben a kiállítás a lipcei Messe-knek megfelelően megmaradt az üzleti vásár jellegében. Mintha a szücsárúk illata is ott lebegett volna a pavillonok felett. Nem a művészet, nem az ízlés volt itt a döntő, hanem a szász gazdasági káté legfőbb pontja, hogy minden jó, ami „Preiswert“.

Szentiványi Gábor.

GYERMEKMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS PÁRISBAN

A művészi nevelés gondolata Franciaországban is lépést tart a modern iparművészet újraéledésével. A jövő krónikásának feladata lesz, hogy megállapítsa, mennyi ebben a jelszóban a divat és mennyi a maradandó kultúrhatás. Mennyit kell a gyermekért való aggodó és szerető érdeklődés javára írni s mennyit a nemzeti vetélkedés és a németekre való féltékenység számlájára. De bizonyos, hogy a „művészetet a gyermeknek“ rövid idő óta úgy szerepel a francia kultúrpolitika törekvéseiben, mint a nagyszerű múlt és a sivár jelen után valamely erős horgonya a jövőnek. A francia közvélemény egyre több szeretettel, aggodással és kérdéssel fordul a jövő nemzedék felé, az eljövendő erős férfiak felé, akiktől egy nagy

nemzeti szégyenérzet letörlését várja. S e várakozásban ott áll s ott küzd a jövőért az iskolai művészet ápolására hivatott egyesület is, a „Société Française de l'Art à l'École“ az ő gazdag vidéki hálózatával egyetemben. S körülbelül ugyanakkor, amikor e szövetség serény elnöke, Couyba, a szenátus előadói székében kifejtette, hogy mennyit tett a francia törvényhozás a nagy forradalom előtt az iskolában ápoló művészetek érdekében s mily keveset azóta s amikor így szinte a nemzeti becsület kérdésévé tette a közoktatási budget irányú bővítését, — ugyanakkor elokvens szónoklatok, finomnyű közönség és elragadtatót újságcikkek ünneplésével nyílt meg a Gallieramúzeumban egy nagyon helyes kis kiállítás, hogy a gyermek számára való művészetet mutassa be a világnak.

Még a kiállítások raffinementjai iránt eltompult Páris is megérezte, mennyi kedvesség, finom humor és csevegésre való anyag kínálkozik egy ilyen kiállításban. És az a büszke kíváncsiság, mellyel az emberek ide zárandóltak, valóban művészi kielégítést kapott. Már a múzeum kertbejáratánál a gyermekkor csendes reminiscenciái keltek a látogatókban. Fák, bokrok, vizek és gyepágyságok között kis házikók, szalmafedelel kunyhók, mintha gyermekkorai álmaink Jancsijai és Juliskái laktának bennük és sátrak állati bőrével megpecsenyeforgató nyársakkal, aminőkért sóhajtván rajongtunk robinsonádok olvasása közben. És madarak csicseregtek a házak tetején, vörösbegyek, meg ökörszemek s mókuskák ugráltak a fákra... Ezután a hangulatos bevezetés után két-három szobára való játék következett. Tele azzal az ötletes, színes elgondolással, mely a francia játékokat jellemzi. Normandiai parasztlábú, esetlen parasztfickók, butaképpű piou-piou-k, rosszul lenyalt mackók, gumin ugráló pincsik, majd mechanikus játékok, amelyekkel Lucien Brienne, egy ötletes konstruktőr ajándékozta meg a gyermekeket, akik persze itt is az „igazi repülőgépek“-nek örülnek legjobban. Azután egy sereg vitrinben kosztümös babák következnek. A „nagy időkből“ valók, gáláns tizenharmadik századi dámák, a second empire princesszei és a polgárkirályság biedermeieruracskái. Édesek, buták, kényesek, aminőket évszázadok óta gyűjtenek, öltöztetgetnek francia amatőr-hölgyek s amiknek modern továbbfolytatását csinálják Laffitte-Désorat asszony, René de Vérien kisasszony és André Réalier-Dumas. Minden darab francia, mintha mondaná, a népszerű drezdai s nürnbergi játékok nélkül is megélünk mi, franciák. Az ötletesség és egyszerűség felett érzett elragadtatás elhalkul és kegyeletes mosollyá válik, mikor Caran d'Achenak, a kitűnő karikatúra-rajzolóknak játéka

pillantják meg, aki akkor hűnyt el, mikor sok-sok játékos gondolatát fába akarta formálni s megnyitotta kis longchamps-i játékműhelyét... Ilyen az élet, gondolják egy elfutó szomorúsággal az emberek és már tovább trécselnek azokban a delikát finomságú gyermekszobákban, melyeket két francia, André Hellé és Gellorey, s két kitűnő angol hölgy Miss Lloyd és a színekben pompázó Jessie King rendeztek be... Azután ici-pici bútorok sokasága, majd komolyabb helyek: pasztellek, miniatűrök gyermekfelvételek, Carrière-nek és Carries-nak legszebb dolgai, Sandos-nak egy bájos márványszobra: egy guggoló gyermek és Max Blondat-nak „Álvó gyermek“-e... mindenütt, ahova a szem tekint a művészet naiv elpihenése abban a csöndes nosztalgiában, melynek neve: gyermekkor...

És mindenki örült ennek a kiállításnak s mindenki dicsérte. Mert a művészet kacér selymébe pólyálják, virágok közt ringatják és gyönyörű bijoukkal rakják körül Franciaországban a bébét...

Np.

NEMZETKÖZI KIÁLLÍTÁS GANDBAN

A gand-i kiállítás nem volt világkiállítás, mert az államok egyöntetű hivatalos képviselője nem avatta azzá, de mindenesetre az egész világra szóló nemzetközi kiállítás volt, mert ahol az államok hivatalos megjelenése hiányzott, ott fölös számban megjelentek a magánkiállítók. Csupán a balkán államok hiányoztak, ami érthető és Magyarország, ami érthetetlen. Gondoljunk csak arra, mily féltékenyek vagyunk arra hogy hazánk önállóan jelenjen meg a külföld előtt! E célból tartjuk pl. a költséges külön szak tudósító-intézményt és költségeink egyébként is unosuntalan. Nem helyes tehát, ha egy nagy-szabású kiállítást — amely a kiállítóknak berendezésükben mindenkor teljes szabad kezét enged — elmulasztunk. Ez alkalommal céлом a kiállítás iparművészeti részével foglalkozni.

Egy nagy, általános kiállítás speciális iparművészeti vonatkozásait azonban nagyon nehéz néhány ismertető sor keretében kiragadni. Két kiemelkedő momentumra mindazonáltal rámutathatunk.

Az egyik vonatkozik a kiállítás elrendezésének művészi alapgondolatára. A kiállítások elrendezése tekintetében u. i. három rendszert és evvel együtt három „kort“ különböztethetünk meg. Az első volt a nagy csarnokok rendszere. Mint egy óriási pályaudvarban szorongtak az árúk; egyéni hatása semminek sem volt; egy óriás motor, egy művészi szobor s egy fogporos skatulya egyforma hatástalansággal veszttek el a csarnok vasoszlopai és vasgerendái között. Talán nem tévedünk, ha ezt a kort az

1850—1880-as évekre tesszük; részben ide tartozik még a mi 1885-ös országos kiállításunk is. Ezután következett a másik szélsőség: a pavillonrendszer. A kiállítók, akik a megfelelő helypénzt megfizették, tetszés szerinti számú és stílusú bódécskákat építhettek; máig emlékszem pl. két szörnyű bódéra, amely közvetlenül az ezredéves kiállítás korzója mellett dísztelenkedett: egyik sem épült nagyobb helyen, mint néhány négyzetméteren, az egyikben petróleumhordókból, a másikban stearin-gyertyákból emelkedtek oltárszerű építmények.

E tévelygések után jött végre annak felismerése, hogy a kiállításnak magának is művészi egésznek kell lenni. Itt is leszögezhetünk egy dátumot: az 1908. évi müncheni iparművészeti kiállítás volt az első, mely ezt az elvet szigorú következetességgel keresztülvitte. A kiállítás elhelyezését és elrendezését mint művészi térproblémát fogták fel úgy, hogy a művészi együttes keretén belül az egyes tárgy is zavartalan elhelyezést találjon. Ennek az elvnek jegyében épült a gand-i kiállítás is. A látogatót óriásméretű hatalmas kupolacsarnok fogadja, melynek praktikus hivatása az, hogy ünnepies fogadások színtere legyen, művészi rendeltetése pedig az, hogy jobbról balról összekössön két lefokozott egyszerűségű reneszánsz-motívumokkal ékített hosszúkás épület-tömböt, melyek a kiállítás korzóját szegélyzik. A korzóter végében kezdődik a „nemzetek utcája“, melynek útvoltát azonban most még nem érezzük, mert tisztára egy monumentálisan zárt tér hatása alatt állunk. Si licet magna componere parvis; a Szent Péter templom előtti tér monumentalitását és a Szent Márktér zártságát érezzük; mintha — hogy a régi jelzővel éljünk — Európának egy nagy szalonjában volnánk.

A nemzetiségek utcája vezet el bennünket a kiállítás oly részeibe, amelyek e szigorúan egységes stílusú főtérbe nem voltak beilleszthetők: jobbra Bruxelles és Gand városoknak flamand-reneszánsz stílusú palotáiba, balra a pazar tájkertészeti részen át a régi művészet csarnokába.

A régi művészet — és ezalatt jóformán kizárólag iparművészetet kell értenünk — a második momentum, amelyet ki kell ragadnunk. A kiállítás rendezőse itt valóban rendkívülit alkotott. A dolog teljes megértéséhez el kell mondanunk a következőket. Belgium déli és északi része között ósrégi antagonizmus van. Délen a Meuse-völgyében a lakosság vallon-nemzetiségű és jóformán teljesen elfranciásodott, az északi részen, az Escaut-völgyében, a lakosság flamand-nemzetiségű, megtartotta flamand nyelvét s a francia államnyelv ellen a legélesebb harcot folytatja. Ennek a résznek s ennek a

főrekvésnek főhelye Gand s az Art ancien-kiállításnak egyedüli célja volt: az Escaut völgye kulturális életét és iparművészetét bemutatni és dokumentálni azt, hogy ezen a művészetben nyugszik az egész ország művészetének súlypontja.

Ez fényesen sikerült: közintézetek, templomok, magánosok versenyezve adták oda kincseiket, úgyhogy huszonhat hatalmas terem kellett az összehordott műkincsek elhelyezésére. A gyűjteményt hármassal elv szerint helyezték el. Mindenekelőtt külön-külön bemutatásra kerültek a politikai és testületi életnek, az intellektuális életnek, a vallásos életnek emlékei. Ezután következett a muzeális rész tárgyi csoportok szerint; főképpen a szobrászat, szöttek, miniatűrök és numizmatika került bemutatásra. Végül, a magánélet: régi előszoba, hálószoba, amatőr szoba, konyha stb.

És hogy a rengeteg anyag kellően élvezhető legyen, a kiállítás vezetősége az interiőr-szerű elrendezésre a legnagyobb súlyt fektette. Hogy egyéb példát ne említsünk, a gandi városháznak 1531-ből származó híres Armencaemerjé s a baudeloo-i apátság „szalon”-ját a maga teljességében átszállították és sértetlenül beillesztették a kiállításba.

További részletekre kitérni a rendelkezésemre álló hely szűk volta miatt bajos. Még csak annyit, hogy a kiállítás tanulmányozása érdemes volt mindenkinek, ki szeret a dolgok mélyére nézni. Érdemes lett volna nekünk magyaroknak is, ha meggondoljuk, hogy az a német kultúra, melynek hatása alatt álltunk oly sok ideig, sőt állunk mai napig, nagyrészt flamand kultúrára vezethető vissza. A flamand kultúrában pedig az Escaut völgye, a Van Eyckek hazája vitatja magának a hegemoniát.

Evvél röviden beszámoltam arról a két fő benyomásomról, mely e lap olvasóit érdekelheti. Modern iparművészeti dolgot nem láttam kimagaslót, újat. Egy megjegyzést mégis kell tennem. Kerámia-dolgaiban óriás léptekkel halad előre az angol és a német. Az angol gyárak a legcsodásabb díszítetlen színes fémfényű fayence-okat mutattak be, a németek pedig egy végtelenül változatos figurális kerámiát. Mindkét fajta készítmények sokat mutatnak és sokat ígérnek. A szívemen és az ajkamon van a kérdés: a magyar kerámiának van multja, de lesz-e jövője.

Siklóssy László.

A tanító meghalt, a nebulók elfoglalták a katedrát és mindnyájan „mester”-ré lettek.

A fényűzés és a művészet nem rokonok, csak cimborák, akik egymást rontják. Nagy Sándor.

PÁLYÁZATOK

BÚTORTERVEKRE hirdet pályázatot a m. kir. igazságügyi miniszter megbízásából az Országos Magyar Iparművészeti Társulat. Az e pályázat révén beszerzendő művészi tervek nyomán készülő bútorokkal a Budapesten emelendő központi járásbírói épület bírói szobáit akarja bebútoroztatni a miniszter, aki ezzel az elhatározásával a társulat régi kívánságát teljesíti. Amidőn e számunk hivatalos rovatában közölt pályázati felhívást bútortervező művészeink figyelmébe ajánljuk, reméljük, hogy ők a szép feladat megoldásában egymással nemes versenyre fognak kelni.

ORSZÁGOS MŰVÉSZI PLAKÁTVERSENY rendezése érdekében indított mozgalmat az Országos Magyar Iparművészeti Társulat több előkelő fővárosi grafikai intézet kezdeményezésére, amely mozgalomba a társulat az érdekelt művészeti és gazdasági érdekképviselőket is belevonta. Ezek kiküldötteinek részvételével a plakátverseny nagybizottsága f. évi június 23-án ülést tartott, amelyen 30 tagú végrehajtóbizottságot alakítottak Zsolnay Miklós elnöklésével. A végrehajtóbizottság feladata, hogy a plakátverseny részletes programját és feltételeit kidolgozza, továbbá gondoskodik azoknak az eszközöknek megszerzéséről, amelyek a mozgalom sikerét biztosíthatják. Az ebbeli munkálatok folyamatban vannak, úgy, hogy a nagyszabásúnak ígérkező művészi versenyen való részvételre vonatkozó pályázati felhívás előreláthatólag szeptember hó folyamán megjelenhetik.

ELDÖLT PÁLYÁZAT. A székesfővárosi gázművek igazgatóságának fölkérésére az Országos Magyar Iparművészeti Társulat pályázatot hirdetett a gázfogyasztás előnyeit magyarázó plakátok és képeslevelezőlapok tervére. A Radics Jenő elnöklése mellett megalakult bírálóbizottságban a székesfőváros tanácsát Buzáth János tanácsnok, a gázműveket dr. Ripka Ferenc és Bernauer Izidor képviselték, míg a társulat részéről Kölber Dezső, Lyka Károly, Meyer Antal és Szablya Frischauf Ferenc tagok vettek részt a zsűri munkájában. A bírálóbizottság a 29 plakátpályázat közül az 500 koronás első díjat Örkényi István, a 300 koronás második díjat Hosszú Pintér Gyula, a 200 koronás harmadik díjat pedig Wydler Károly pályamunkájának ítélte oda, míg a képeslevelezőlapok tervére beérkezett pályamunkák közül a 300 koronás első díjjal Wydler Károly, 150-150 koronás második díjjal Földes Imre és Ör-